

# **„REVOLUČNÍ“ NÁVRH REFORMY ŠKOLSTVÍ**

**Ema Tomášková**

## **Resumé**

Záměrem příspěvku je představit v současnosti nepříliš známý návrh změn ve školství, který v létě roku 1848 zveřejnil v rámci svého statistického popisu Moravy budoucí moravský historiograf Beda Dudík a který v mnoha ohledech myšlenkově předcházel „Zákon, daný dne 14. května 1869, jímžto se ustanovují pravidla vyučování ve školách obecných“ (tzv. Hasnerův).

## **Klíčová slova**

Školství, dějiny, Beda Dudík, reforma, 19. století, Morava.

## **A „Revolutionary“ Project of an Educational Reform**

## **Abstract**

The article intends to present a not very well known project of an educational reform published in summer 1848 by the future official historiographer of Moravia, Beda Dudík, within his writing on the present situation in Moravia, and to show the affinity of the there-included ideas to the so-called Hasner Law.

## **Key words**

Educational system, history, Beda Dudík, educational reform, 19th century, Moravia.

## **1 Úvod**

Za počátek veřejného demokratického vzdělávání v českých zemích bývá tradičně považováno vydání tzv. Hasnerova zákona v květnu roku 1869.<sup>1</sup> Jeho

---

<sup>1</sup> Gesetz vom 14. Mai 1869, durch welches die Grundsätze der Unterrichtswesens bezüglich der Volksschulen festgestellt werden (Zákon, daný dne 14. května 1869, jímžto se ustanovují

význam pro rozvoj nižšího (obecného)<sup>2</sup> školství lze oprávněně srovnávat s jeho o téměř sto let starším předchůdcem, vydaným Marií Terezií.<sup>3</sup> A stejně jako on nemůže být Hasnerův zákon chápán jako jakýsi izolovaný jev a naprostý převrat v dosavadním dění. Oba zmíněné dokumenty vznikly jako výsledek mnohaletého snažení o změnu v existujícím systému školství.

V případě Hasnerova zákona šlo o zásadní reformu školství postaveného na tzv. Politickém zřízení školském z roku 1805.<sup>4</sup> Tato „ústava“ (a zároveň dosud nejrozsáhlejší školský předpis v našich dějinách<sup>5</sup>) byla ovšem zcela poplatná atmosféře doby svého vzniku a opatrnosti císaře Františka I. Postupem doby bylo stále zřejmější, že je situace v národních školách dále neudržitelná a hluboká reforma tudíž zcela nutná.

## 2 Hlavní principy návrhu P. Bedy Dudíka O. S. B.<sup>6</sup>

Napevno s reorganizací počítal i výnos Ministerstva veřejného vyučování z 2. září roku 1848.<sup>7</sup> Konkrétně se v něm píše: „Protože reorganizace národních škol může vstoupit v život teprve po delších přípravách, ale některé existující zlo-

---

pravidla vyučování ve školách obecných). Podrobná citace je uvedena v oddílu Prameny a literatura. Dále uváděn pod obvyklým označením „Hasnerův zákon“.

<sup>2</sup> Zákon používá pojem „die Volksschule“, obvykle bývá překládán jako škola národní.

<sup>3</sup> Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen, den 6. Christmonat [6. prosince] 1774. Podrobná citace je uvedena v oddílu Prameny a literatura.

<sup>4</sup> *Politische Verfassung der deutschen Schulen in den kaiserl. königl. deutschen Erbstaaten*. 7. Aufl. Wien, 1833. (K dispozici na <<http://books.google.com/>>. [Cit. 2009-11-02])

<sup>5</sup> MORKES, František. Politické zřízení školské z roku 1805. *Metodický portál RVP* [online]. Zveřejněno 16. 1. 2007 [Cit. 2009-11-05]. K dispozici na <<http://www.rvp.cz/clanek/500/1092>>. ISSN: 1802-4785.

<sup>6</sup> P. Beda František Dudík (1815–1890), kněz benediktinského řádu, historik, oficiální moravský zemský historiograf. Podrobněji např. KINTER, Maurus. *Der mährische Landeshistoriograph Dr. Beda Dudík O. S. B. (...): Eine Lebensskizze*. 1. Aufl. Brünn: Carl Winiker, 1890.

<sup>7</sup> Maßregeln zur Verbesserung des Volksschulen-Unterrichtes und hinsichtlich der Sprache für denselben: Erlaß des k. k. Ministeriums des öffentlichen Unterrichtes vom 2. September 1848, an sämtliche Länderstellen. Podrobná citace je uvedena v oddílu Prameny a literatura.

řády dovolují okamžité odstranění, nařizuje se následující: ...<sup>8</sup> Během příštích dvaceti let jej následovalo značné množství dalších předpisů řešících dílčí problémy. Hasnerův zákon byl vrcholem tohoto procesu, avšak ne jeho definitivním koncem (což je samozřejmě vzhledem k rychlému vývoji společnosti a jejich požadavků zcela pochopitelné).

Vraťme se však ještě těsně před polovinu devatenáctého století. Potřebu změny ve školství nevnímali pouze úředníci nově vytvořeného ministerstva, ale i vzdělaná veřejnost. „*V letech 1848–1849 se řešení školní problematiky stalo součástí revolučního programu.*“<sup>9</sup> Jedním z dokladů dokumentujících toto tvrzení je i dodatek k dílu *Současná situace Moravy z hlediska statistiky*,<sup>10</sup> nazvaný *Základy studijního plánu pro provincii Moravu*.<sup>11</sup>

Sepsán a vydán byl v polovině srpna roku 1848, avšak můžeme předpokládat, že byl výsledkem dlouhodobých úvah svého autora, který měl přes svůj nepříliš vysoký věk (bylo mu 33 let) s tehdejší rakouským školstvím poměrně bohaté zkušenosti. Již osmý rok působil na brněnském filozofickém ústavu jako učitel klasických jazyků, šestým rokem tam vyučoval i dějiny. Před dvěma lety tam z vlastní iniciativy zavedl nepovinné přednášky z češtiny. Brněnskou filozofii znal i „z druhé strany“, jako její absolvent. Během zdejšího studia se také rozhodl věnovat se vyučování mládeže, a to jako člen řádu piaristů. Na radu svého učitele náboženství a pedagogiky na tomto ústavu, rajhradského benediktina P. Benedikta Richtera, však své plány poněkud pozměnil a vstoupil do komunity tohoto starobylého opatství. Před filozofií prošel triviální školou v rodném Kojetíně a hlavní školou a gymnáziem otců piaristů v Kroměříži. Po ukončení dvouletého filozofického kurzu nastoupil na brněnské teologické učiliště. Své teologické vzdělání dokončil již jako benediktinský mnich na teo-

---

<sup>8</sup> „*Da die Reorganisierung der Volksschulen erst nach längeren Vorbereitungen in das Leben treten kann, manche vorhandene Uebelstände aber eine sofortige Abstellung gestatten, so wird einstweilen Folgendes angeordnet.*“ Tamtéž, s. 281.

<sup>9</sup> Tamtéž.

<sup>10</sup> DUDÍK, Beda. *Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik*. 1. u. 2. Heft. [1. Aufl.] Brünn: Carl Winiker, 1848. DUDÍK, Beda. *Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik*. 3. u. 4. Heft. [1. Aufl.] Brünn: Carl Winiker, 1848.

<sup>11</sup> DUDÍK, Beda. *Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik*. 3. u. 4. Heft. [1. Aufl.] Brünn: Carl Winiker, 1848. Grundzüge eines Studienplanes für die Provinz Mähren, s. 97–117. (Dále jako „Grundzüge“.)

logické fakultě Františkovy univerzity v Olomouci, na jejíž filozofické fakultě také získal roku 1840 doktorát.<sup>12</sup>

Celé pojednání se skládá ze dvou hlavních částí. V první z nich autor zdůvodňuje potřebnost účelně vybudovaného školského systému pro dobře fungující konstituční monarchii a vytyčuje hlavní zásady, na kterých by měl spočívat. Druhá část je pak systematickým popisem jednotlivých typů škol, jejich uspořádání a jejich vzájemných vztahů. Zde vycházel částečně z existujícího modelu, který ovšem obohatil o mnohdy překvapivé prvky, jako je například (zákonná) povinnost obcí s více než dvěma sty školními dětmi zřídit bezplatnou mateřskou školu,<sup>13</sup> což je idea značně předbíhající svou dobu.

Východiskem celého plánu je přesvědčení o tom, že škola je základ státu. „Působení právních institucí, které jsou do jisté míry stát sám, spočívá na jejich vzdělávacích ústavech.“<sup>14</sup> Školy obracejí smýšlení k tomu nejlepšímu Bytí – k Bohu, předávají důležité znalosti a svědčí o duchu národa. Ty správně uspořádané o duchu národa zralého, morálně svobodného a sebevědomého.<sup>15</sup>

Které principy je však nutno dodržovat, aby bylo školství opravdu „správně uspořádané“? Autor zde uvádí dva zásadní (principy), z nichž pak jako jejich logické důsledky vycházejí zásady další.

V první řadě „musí být nabídka vzdělání všeobecná“.<sup>16</sup> Jediné, co může rozhodovat o možné výši dosaženého vzdělání, má být talent, zásluhy nebo štěstí. „Protože ve svobodném ústavním státě není žádný panovník dle rodu, kromě jedno-

---

<sup>12</sup> Moravský zemský archiv v Brně, fond E6 – Benediktýni Rajhrad, (Osobní spis Bedy Dudíka), kart. 151, sign. D m 3/1 – 2 (Osobní doklady – příspěvky k biografii), fol. 16 (Dudíkův vlastní životopis).

<sup>13</sup> Je zde použit termín „Mutterschule“. Grundzüge, s. 105. Podobných institucí existovalo v této době na Moravě šest – a to výhradně v krajských městech. DUDÍK, Beda. *Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik*. 3. u. 4. Heft. [1. Aufl.] Brünn: Carl Winiker, 1848. S. 23. Obcí bylo více než tři tisíce, z toho přes tři sta měst a městeček (kde se dá předpokládat potřebný počet školních dětí). DUDÍK, Beda. *Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik*. 1. u. 2. Heft. [1. Aufl.] Brünn: Carl Winiker, 1848. S. 29. Z uvedených kvantitativních údajů tedy vyplývá, že realizace podobného nařízení by byla v této době dost náročná.

<sup>14</sup> „Die Wirkung der Rechtsanstalten, welche gewissermaßen der Staat selbst sind, beruht auf seinen Bildungsanstalten.“ Grundzüge, s. 97.

<sup>15</sup> Grundzüge, s. 98.

<sup>16</sup> „...es muß, mit andern Worten, das Angebot der Bildung ein allgemeines sein...“ Tamtéž.

ho, ale také tu není nikdo, kdo by tu byl jen k tomu, aby sloužil.“<sup>17</sup> Z této základní teze vyplývají čtyři požadavky, které mají zajistit odstranění všech překážek, jež by mohly stát v cestě jejímu praktickému provedení.

V první řadě je to bezplatnost vzdělání alespoň v těch školách, které předávají znalosti a dovednosti, jež by neměly chybět žádnému občanovi ústavního státu.<sup>18</sup> Logicky ovšem vyvstává problém obživy učitelů, dosud závislých na školném, a to v takové míře, která by jim dovozovala slušně uživit rodinu bez nutnosti věnovat své síly kromě výuky ještě nějakému dalšímu zaměstnání/povolání.<sup>19</sup> Dle Dudíka má být vyřešen zařazením učitelů veřejných škol mezi státní nebo zemské zaměstnance (úředníky)<sup>20</sup> a jejich placením z příslušného veřejného rozpočtu. Zároveň by měly stát nebo země převzít i ostatní náklady na veřejné školství (údržba budov apod.). Poněkud výjimečné postavení zde mají dva typy škol, v textu připojené ke školám měšťanským<sup>21</sup> – školy dívčí a školy speciální<sup>22</sup> (v dnešní terminologii spíše školy odborné). Ty mají být záležitostí obce, která rozhodne o jejich zřízení i o náplni výuky. Výjimku z výjimky pak tvoří učitelské ústavy,<sup>23</sup> a to kvůli svému bezprostřednímu vlivu na podobu a kvalitu celého školství.

Zcela samozřejmě pak z hlediska logiky působí čtvrtý požadavek. „*Vrchní dozor nad vyučováním náleží státu.*“<sup>24</sup> Poněkud méně samozřejmý je u příslušníka tradičního katolického řeholního řádu, což si autor velmi dobře uvědomuje. Roku 1848 nejde jen o překvapení čtenáře, ale o pohoršení, které může být případně vykládáno jako projev neloajality vůči církvi, způsobit problémy ze strany představených, podryvat autoritu a zároveň narušovat jednotu církve

---

<sup>17</sup> „...weil es in einem freien konstitut. Staate keinen gebornen Herrscher außer Einem, aber auch Niemanden gibt, der blos zum Dienen da wäre.“ Tamtéž.

<sup>18</sup> Konkrétně by se mělo jednat o školy mateřské, elementární a měšťanské („*Bürgerschulen*“). Tamtéž.

<sup>19</sup> Druhým zaměstnáním učitele výuka v této době často trpěla. Jedinou přípustnou variantou ve zkoumaném textu je funkce ředitele místního kůru, která má připadnout nadučiteli (učiteli III. třídy) každé elementární školy. Grundzüge, s. 106.

<sup>20</sup> *Staatsbeamten, Landesbeamten.* Grundzüge, s. 99.

<sup>21</sup> Grundzüge, s. 110.

<sup>22</sup> Tzv. *Töchterschulen a Spezialschulen.*

<sup>23</sup> Tzv. *Schullehrer-Erziehungsanstalten.* Tamtéž.

<sup>24</sup> „*Gebührt dem Staate die Oberaufsicht über den Unterricht.*“ Grundzüge, s. 99.

v této pro ni tak nelehké době. Proto následuje obsáhlá poznámka vyjasňující ideální vztah státu a církve a její roli a pravomoci v rámci školy.<sup>25</sup>

Nejprve je třeba uvést, že autor předpokládá stát, který sám sebe chápe jako náboženský a křesťanský, což u něj implicitně znamená katolický.<sup>26</sup> Náboženství (a na něm založenou morálku) považuje za nejlepší základ. „*Protože čeho je v každé době, a zejména v té naší, nejvíce třeba, je náboženské založení života. (...) Konstituce, jak jsou dobré a potřebné, pomohou málo nebo vůbec, když je občan v nitru líný a mravně mrtvý.*“<sup>27</sup> Proto má mít každý stát zájem na opravdu křesťanské výchově všech svých občanů, které lze mimo jiné docílit výukou náboženství ve škole, na niž samozřejmě dohlíží církev. Zároveň je ovšem nepřipustné, aby učitel náboženství<sup>28</sup> zatahoval do školy jakékoliv časné záležitosti a politiku. Zdrojem jeho moudrosti nemají být politické letáky, ale evangelium vedoucí k věčné spáse.<sup>29</sup> Obecně nemají být stát a církev ani propojeny, ani zcela odděleny. Jejich vztah má být vztahem spolupráce při plnění vůle Nejvyššího. K jejich úplnému sjednocení dojde až na konci dějin.

Druhým hlavním principem, na kterém má být školství postaveno, je, že cesta ke vzdělání nesmí nikdy zkřížit dvě posvátná práva. Jsou to svoboda občana a právo rodiny na dítě. Jeho důsledkem je připuštění existence soukromého domácího vyučování a soukromých škol, zajištění všech národností,<sup>30</sup> určitá svoboda výuky (výukového obsahu) v rámci pevně předepsaných vyučovacích předmětů a svoboda každého věnovat se většině, nebo jen některým oborům vědění. Stát a země si ovšem vyhrazují právo přesvědčit se pomocí vlastních zkoušek o schopnostech svých učitelů a „*upotřebitelnosti*“<sup>31</sup> svých žáků. Záro-

---

<sup>25</sup> Grundzüge, s. 99–101.

<sup>26</sup> Narodil se a v době práce na tomto návrhu ještě stále žil ve státě, ve kterém jsou ostatní náboženství pouze tolerována – a jako pravověrný katolík necítil potřebu cokoliv na tom měnit.

<sup>27</sup> „*Denn, was in jeder Zeit, und hauptsächlich in der unsern, am meisten Noth thut, das ist die religiöse Begründung des Lebens. (...) Konstitutionen, so gut und nothwendig sie auch sind, helfen wenig oder nichts, wenn der Bürger im Innern faul und sittlich todt ist.*“ Grundzüge, s. 99.

<sup>28</sup> Většinou místní duchovní správce.

<sup>29</sup> „*...übel berathen ist der Religionslehrer, wenn er statt im Evangelium, in politischen Flugschriften seine Weisheit sucht. Diese Blätter sind für einen Tag, das Evangelium aber für die Ewigkeit.*“ Grundzüge, s. 100.

<sup>30</sup> „*Jede Nationalität ist gewährleistet.*“ Grundzüge, s. 102. Podrobněji autor tuto (v době vzniku díla navýsost aktuální a zajímavou) myšlenku nerozvádí.

<sup>31</sup> *Die Brauchbarkeit.*

veň má stát také zasáhnout v případě, kdy jsou děti ochuzeny o nutné vzdělání nedbalostí svých rodičů nebo poručníků s odvoláním na analogii mezi zákonem postihovanou vraždou a neposkytnutím vzdělání jako zabíjením ducha.<sup>32</sup>

Při vytváření samotného systému škol si autor vytyčil ideál – co nejvíce vyhovět potřebám každého žáka – „*Člověk by chtěl každého žáka naučit to, co je právě pro něj nutné vědět, neboť každý list na stromě lidstva má svůj jedinečný tvar...*“<sup>33</sup> S ohledem na praxi se (pochopitelně) spokojuje se soustavou různých typů a stupňů škol. Kritérii pro jejich dělení jsou věk a nadání žáků a jejich „*životní situace*“<sup>34</sup>. Školy samotné se pak dělí dle hlavní vyučovací metody (dialogická nebo monologická – přednášková), dle typu poskytovaného vzdělání (všeobecné nebo specializované), dle typu předávaného obsahu (určité hotové poznatky nebo „věda“ včetně příslušných metod a postupů) a u škol poskytujících všeobecné vzdělání také dle zaměření na poznatky národně-statistické (učivo se zabývá nejbližším místním i časovým okolím žáků) nebo světově-historické (zaměření na celý známý prostor a čas, součástí je i studium mrtvých jazyků, tedy zejména latiny).<sup>35</sup>

Podrobnější přehled o jednotlivých typech škol podává následující schéma,<sup>36</sup> z něhož je zřejmé, že Dudík do značné míry vychází z tehdejšího školství.

---

<sup>32</sup> „...denn so wenig jetzt der Vater sein Kind tödten darf, so wenig darf die Gleichgiltigkeit und der Eigennutz der Eltern seinen Geist tödten...“ Tamtéž.

<sup>33</sup> „Man möchte jeden Zögling lehren, was gerade für ihn wissenschaftlich ist, denn jedes Blatt am Baume der Menschheit hat seinen eigenthümlichen Zuschnitt...“ Grundzüge, s. 103.

<sup>34</sup> *Die Lebenslage*.

<sup>35</sup> *Statistisch-national a welt-historisch*. Tamtéž.

<sup>36</sup> Vytvořeno autorkou článku na základě popisu v Grundzüge, s. 103–116.

# Schéma školského systému navrhovaného P. Bedou Dudíkem

Predávajú všeobecné vzdelání Vyučují „poznatky“				Predávají „vědu“ a specializované vzdělání	
Národně-statisticky		Světově-historicky		Vysoké školy	
Národní školy		Učené školy - Gymnázia		Univerzitní obory	
Zaměření na pamět, dialogická metoda		Zaměření na logické myšlení, metoda přednášková		Pouze metoda přednášková	
Nižší národní školy		Vyšší národní školy		Všechny fakulty (celkem pět)	
Nepovinné		Rozšířené učivo elementární školy		Některé fakulty	
Povinné		Rozšířené učivo měšťanské školy, zaměřené na praktický život		Univerzity	
Elementární školy		Měšťanské školy		Akademie	
Mateřské školy		Reálné školy		Techniky	
		Latinské školy			



### 3 „Revoluční“ návrh?

Při pohledu na poslední uvedené údaje nám může připadat, že Dudíkův návrh nijak revoluční není – snad jen, že vznikl onoho slavného roku. A co má vlastně společného s počátky demokratického vzdělávání? V praktické rovině vlastně nic, můžeme se oprávněně domnívat, že poměrně brzy zapadl. V rovině myšlenkové je tomu ovšem jinak.

Pokud totiž porovnáme obsah tohoto dokumentu<sup>37</sup> s tím, co bývá obvykle na Hasnerově zákoně vyzdvižováno,<sup>38</sup> dojdeme k zajímavým výsledkům.

Dle Dudíka má být vzdělávání povinné pro děti mezi šestým a čtrnáctým rokem, nedbalost rodičů v této oblasti je srovnávána se zabíjením (z čehož můžeme usoudit, že předpokládá i sankce vůči takovým rodičům a poručníkům).

Jednoznačně je podporována existence předškolních zařízení, jak již bylo zmíněno.

Výuka má probíhat v mateřském jazyce většiny žáků, výuka náboženství v mateřštině každého z nich. Toto pravidlo platí na všech typech škol včetně nižšího stupně gymnázia (u vyššího gymnázia a vysokých škol není vyučovací jazyk zmiňován). Což ovšem nevylučuje výuku jiných jazyků v zemi obvyklých (v elementární škole na přání obce, ve vyšších školách povinně).

Kromě ve své době obvyklých předmětů měl být na školách zaveden „obligatorní“ tělocvik, v mateřských školách podobné cíle sledovala povinnost zřídit v blízkosti školy hřiště, aby mohly děti trávit co nejvíce času venku.

Učitelé navrhovaných moravských škol mají absolvovat tříletý učitelský ústav, jehož výuka je zaměřena na pedagogické disciplíny (znalosti vyučovaných předmětů si mají přinést z jiného typu školy<sup>39</sup>) a ve třetím ročníku je ponejvíce praktická. Odpadne tak obvyklé pomaturitní provisorium, „protože děti nejsou objekty nějakého pokusu“,<sup>40</sup> a skládání zkoušek učitelské způsobilosti. Pro vyučující reálných škol a gymnázií je povinný (kromě dalšího) filozofický kurz na univerzitě. „Celoživotní“ vzdělávání učitelů by mělo probíhat

<sup>37</sup> Následující text vychází z Grundzüge, s. 105nn.

<sup>38</sup> Viz např. LENDEROVÁ, Milena – RÝDL, Karel. *Radostné dětství?: Dítě v Čechách devatenáctého století*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2006. ISBN 80-7185-647-9. S. 197 a následující. Velmi podobné závěry však najdeme i v další literatuře.

<sup>39</sup> Jde vždy o školu o stupeň vyšší, než na jaké chtějí v budoucnosti vyučovat (měšťanská pro školy elementární apod.). Učiteli v mateřské škole stačí, když je uznán úřady za způsobilého.

<sup>40</sup> „...weil die Kinder kein Gegenstand einer Probe sind...“ Grundzüge, s. 108.

za pomoci vhodných odborných periodik a pravidelných učitelských sjezdů a konferencí.

Jak už bylo zmíněno výše, odebral Dudík dohled nad školami (kromě výuky náboženství) a učiteli<sup>41</sup> církevním představitelům. Místo nich nastupuje v nejvyšší instanci stát a jím jmenovaní krajští inspektoři, na nejnižších úrovních však školní rady, skládající se ze všech vyučujících a obvykle stejného počtu zvolených místních občanů.<sup>42</sup>

V mnoha ohledech Základy studijního plánu pro provincii Moravu ovšem kvality Hasnerova zákona nedosahují. Školskou síť například stále spojují především s již v této době zastarávajícím rozmístěním sídel farní správy. Za nedostatek můžeme považovat i fakt, že se vůbec nepočítá se ženami – učitelkami. Jediná zmínka o působení žen ve školství je, když autor určuje, že o tělesné blaho žáčků mateřské školy má pečovat manželka jejich učitele.<sup>43</sup>

## 4 Závěr

K realizaci uvedeného studijního plánu v jeho celku nikdy nedošlo. Jeho autor, Beda Dudík, pozdější oficiální historiograf Moravy, je dnes napůl zapomenut, jeho jméno něco říká obvykle jen historikům. Statistický popis Moravy roku 1848 zůstává v životopisných člancích ve stínu Dudíkových pozdějších prací – a dodatek k němu není obvykle zmiňován nikde. Přesto si naši pozornost zaslouží. O jeho kvalitách koneckonců svědčí i množství prvků, které se o dvacet let později uplatnily v tak významné reformě Hasnerově.

---

<sup>41</sup> Např. pro propuštění učitele ze služby se vyžaduje důkladné šetření za účasti nezainteresovaných osob.

<sup>42</sup> Svoje církevní smýšlení zde autor ovšem nijak neskrývá a za předsedy komisi určuje učitele náboženství (tedy kněze). Bohužel dále nerozvádí, zda by např. jejich hlas měl být rozhodující apod. Dalším možným vysvětlením tohoto opatření je fakt, že ve většině (zvláště menších) sídel měl duchovní správce nepopíratelně nejvyšší vzdělání z celé školní rady.

<sup>43</sup> Dá se předpokládat, že se s učitelkami počítá také pro dívčí školy, u nichž text ovšem pouze konstatuje možnou existenci.

## 5 Prameny a literatura

1. Moravský zemský archiv v Brně, fond E6 – Benediktýni Rajhrad, (Osobní spis Bedy Dudíka), kart. 151, sign. D m 3/1 – 2 (Osobní doklady – příspěvky k biografii), fol. 16 (Dudíkův vlastní životopis).
2. Gesetz vom 14. Mai 1869, durch welches die Grundsätze der Unterrichtswesens bezüglich der Volksschulen festgestellt werden. In *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Oesterreich*. Jahrgang 1869. Wien : K. k. Hof- und Staatsdruckerei, 1869. XXIX. část, číslo 62, s. 277–288. (K dispozici na <<http://alex.onb.ac.at/>>. [Cit. 2009-10-05])
3. Maßregeln zur Verbesserung des Volksschulen-Unterrichtes und hinsichtlich der Sprache für denselben: Erlaß des k. k. Ministeriums des öffentlichen Unterrichtes vom 2. September 1848, an sämtliche Länderstellen. In *Sr. k. k. Majestät Ferdinand des Ersten politische Gesetze und Verordnungen für sämtliche Provinzen des Oesterreichischen Kaiserstaates, mit Ausnahme von Ungarn und Siebenbürgen*. 76. Band. Wien : K. k. Hof- und Staats-Aerarial-Druckerey. 1851. Číslo 110, s. 281–284. (K dispozici na <<http://alex.onb.ac.at/>>. [Cit. 2009-10-31])
4. *Politische Verfassung der deutschen Schulen in den kaiserl. königl. deutschen Erbstaaten*. 7. Aufl. Wien, 1833. (K dispozici na <<http://books.google.com/>>. [Cit. 2009-11-02])
5. Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen, den 6. Christmonat [6. prosince] 1774. In *Sammlung aller k. k. Verordnungen und Gesetze vom Jahre 1740. bis 1780., die unter der Regierung des Kaisers Josephs des II. theils noch ganz bestehen, theils zum Theile abgeändert sind, als ein Hilfs- und Ergänzungsbuch zu dem Handbuche aller unter der Regierung des Kaisers Joseph des II. für die k. k. Erbländer ergangenen Verordnungen und Gesetze in einer chronologischen Ordnung*. 7. Band. Wien : Joh. Georg Mößle, 1786. Číslo 1629, s. 116–137. (K dispozici na <<http://alex.onb.ac.at/>>. [Cit. 2009-11-02])
6. DUDÍK, B. *Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik*. 1. u. 2. Heft. [1. Aufl.] Brünn : Carl Winiker, 1848.
7. DUDÍK, B. *Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik*. 3. u. 4. Heft. [1. Aufl.] Brünn : Carl Winiker, 1848.
8. DUDÍK, B. *Mährens gegenwärtige Zustände vom Standpunkte der Statistik*. 3. u. 4. Heft. [1. Aufl.] Brünn : Carl Winiker, 1848. Grundzüge eines Studienplanes für die Provinz Mähren, s. 97–117.

9. KINTER, M. *Der mährische Landeshistoriograph Dr. Beda Dudík O. S. B.: Eine Lebensskizze*. Brünn : Carl Winiker, 1890.
10. LENDEROVÁ, M., RÝDL, K. *Radostné dětství?: Dítě v Čechách devatenáctého století*. 1. vyd. Praha : Paseka, 2006. ISBN 80-7185-647-9.
11. MORKES, F. Politické zřízení školské z roku 1805. *Metodický portál RVP* [online]. Zveřejněno 16. 1. 2007 [Cit. 2009-11-05]. K dispozici na <<http://www.rvp.cz/clanek/500/1092>>. ISSN 1802-4785.
12. ŠAFRÁNEK, J. *Vývoj soustavy obecného školství v království Českém od roku 1769–1895: Příspěvek k dějinám českého vyučování*. [1. vyd.] Praha : F. Kytka, 1897. (K dispozici na <<http://kramerus.nkp.cz/kramerus/>>. [Cit. 2009-10-31])

Kontaktní adresa:

Mgr. Ema Tomášková

Katedra historie FF UP

Na Hradě 5

771 80 Olomouc

e-mail: [EmaTomaskova@seznam.cz](mailto:EmaTomaskova@seznam.cz)